

**Antikriminālā politika,
doktrīna un prakse
kā kriminoloģiskā migla**

Jānis Baumanis

TIESU NAMU AĢENTŪRA

2025

UDK 343
Ba875

Jānis Baumanis
ANTIKRIMINĀLĀ POLITIKA, DOKTRĪNA UN PRAKSE
KĀ KRIMINOLOĢISKĀ MIGLA

Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2025, 348 lpp.

Zinātniskie recenzenti:

Andrejs Judins, Dr. iur., Latvijas Republikas Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs

Juris Juriss, Dr. iur., Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnesis

Darbs ir autortiesību objekts un aizsargāts ar Autortiesību likumu.
Autora tiesību pārkāpšana, jo īpaši darba pavairošana, tulkošana, izplatīšana u.tml. bez autora piekrišanas, ir krimināli sodāma rīcība.

- © Jānis Baumanis, 2025
- © Marina Selunska, mākslinieciskais noformējums, 2025
- © Tiesu namu aģentūra, 2025

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv; facebook.com/TNAgramatas

Tiražētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-621-30-7

Saturs

Priekšvārds.....	7
Ievads.....	8
1. KRIMINOLOĢISKĀS MIGLAS FILOZOFISKIE ASPEKTI.....	10
Noziedzības un tās determinantu izzināšanas metodoloģiskās problēmas.....	10
Noziedzības determinantu prognozēšanas problēmas.....	42
Noziedzības determinantu prognozēšanas būtība	52
Noziedzības determinantu izzināšanas problēmu izpēte	58
2. ANTIKRIMINĀLĀS POLITIKAS, DOKTRĪNAS UN PRAKSES MIJIEDARBĪBA	66
Vispārīgs ieskats Latvijas krimināltiesību doktrīnā	66
Viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr. 2020-23-01	79
Krimināllikuma blanketajā normā paredzēta noziedzīga nodarījuma vainas forma	86
Krimināltiesībās principam "likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības" nav izņēmumu.....	98
Noziedzīgu nodarījumu kopības kvalifikācijas problēmas un vienotais jurista profesionālās kvalifikācijas eksāmens	105
Jēdziens "maznozīmīgs noziedzīgs nodarījums" un citas izmaiņas Krimināllikumā.....	118
Covid-19 pandēmijas aktualizētie pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi	122
Valsts simbolu krimināltiesiskā aizsardzība	134
Krievijas agresijas Ukrainā aktualizētie noziedzīgie apdraudējumi Latvijā	142
3. KRIMINOLOĢISKĀ MIGLA NOZIEDZĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĒŠANAS APKAROŠANĀ	165
Nesamaksāto nodokļu legalizēšana.....	165
Ieskats noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas kvalifikācijas jautājumos.....	178

Sveša maksāšanas līdzekļa nelikumīgas izmantošanas bez mantkārīga nolūka kaifīgums	183
Process par noziedzīgi iegūtu mantu autonomās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas lietās	191
Kukuļa legalizēšanas apkarošanas problēmas.....	199
4. KRIMINOLOĢISKĀ MIGLA KORUPCIJAS APKAROŠANĀ	206
Medicīnas darbinieku atbildība par labuma nelikumīgu pieprasīšanu un pieņemšanu Latvijas Republikā	206
Krimināltiesisks novērtējums par labuma došanu valsts amatpersonai	210
Krimināltiesisks novērtējums par labuma došanu valsts amatpersonai un nepieciešamie risku mazinošie pasākumi	220
Nodoms kukuļdošanā.....	226
5. CELŠ LĪDZ VALSTS REAKIJAI UZ NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU KĀ KRIMINOLOĢISKĀ MIGLA	234
Mantisko jautājumu risinājuma nodrošināšana kriminālprocesā	234
Ārvalstī esošas personas liecību sniegšana kriminālprocesā.....	246
Viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr. 2021-38-01	251
Apsūdzības ekvivalents procesā par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskajai personai	256
6. VALSTS REAKCIJA UZ NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU KĀ KRIMINOLOĢISKĀ MIGLA	260
Piespiedu ietekmēšanas līdzekļu krimināltiesiskais raksturojums	260
Par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu būtību.....	280
Kriminālsoda izpildes diferenciacija un individualizācija	285
Naudas sods nepilngadīgo kriminālatbildības reformā	313
Viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr. 2022-19-01	318
Viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr. 2023-34-01	322
Nobeigums	327
Izmantotie avoti.....	329

Priekšvārds

Rīgas Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesora p.i. Jāņa Baumaņa zinātnisko rakstu un viedokļu apkopojums ar simbolisko un vienlaikus precīzi trāpīgo nosaukumu "Antikriminālā politika, doktrīna un prakse kā kriminoloģiskā migla" ir nozīmīgs ieguldījums Latvijas kriminoloģiskās domas attīstībā.

Vārds "migla" šajā kontekstā nav tikai stilistiska metafora – tas precīzi atspoguļo neskaidrības, pretrunas un strukturālās problēmas, kas raksturo Latvijas antikriminālo politiku un tās īstenošanas praksi. Autors ar kritisku, bet profesionāli argumentētu skatījumu analizē politikas, doktrīnas un institucionālās pieejas trūkumus, kas bieži tiek pamatoti ar formālismu vai šķietamu sistēmas efektivitāti. Taču šī analīze nav tikai problemātikas identificēšana, tā ietver arī drosmīgus priekšlikumus un iespējamus risinājumus, kas veicina atklātu, konstruktīvu un akadēmiski pamatotu diskusiju. Jebkura diskusija ir zinātniska procesa neatņemama sastāvdaļa.

Grāmata nav domāta šauram speciālistu lokam, tās saturs ir nozīmīgs ikvienam, kam rūp tiesiskums, sabiedrības drošība un tiesību politikas kvalitāte Latvijā. Šis darbs ir arī apliecinājums tam, cik svarīga ir tiesību zinātnes spēja ietekmēt sabiedriskos procesus, ne tikai aprakstot realitāti, bet arī virzot tos uz pārmaiņām.

Rīgas Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātei jau ilgstoši ir būtiska vieta juristu izglītošanā Latvijā, nodrošinot akadēmisko vidi, kurā rodas valstiski nozīmīgi darbi. Šī publikācija ir vēl viens apliecinājums Rīgas Stradiņa universitātes mērķtiecīgajam darbam zinātnes un sabiedrības interešu mijiedarbības stiprināšanā.

Ph.D. Karina Palkova
Rīgas Stradiņa universitātes
Sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesore

Ievads

Ir nosacīta robeža starp kriminoloģiju, krimināltiesībām, kriminālprocesa tiesībām, kriminālsodu izpildes tiesībām un citām nozarēm, kurās uzmanība tiek pievērsta noziedzīgam nodarījumam un ar to saistītiem aspektiem.

Cilvēka dabā ir vērtēt citus pēc īpašībām un viņu nodarījumiem, bet sevi pēc apstākļiem, kuros nodarījums izdarīts. Citu cilvēku novērtējums notiek krimināltiesībās, savukārt piemērs tam, kā notiek paša cilvēka sevis novērtēšana, redzams kriminoloģijā, kurā tiek analizēti nodarījuma cēloņi un veicinošie apstākļi. Ja cilvēks kaut ko nozog, "citi" viņu vērtēs saskaņā ar Krimināllikuma 46. pantā paredzēto zādzības izdarītāja personību un nodarījuma kaitējumu, savukārt pats zādzības izdarītājs sevi vērtēs, piesaucot apstākļus, kas noveda pie zādzības.

Autors atzīst, ka visi viņa mēģinājumi sapludināt kriminoloģiju un krimināltiesības ir pret šo cilvēka dabu. Taču autors to nepārstās darīt, jo patiesība un taisnīgums vienmēr ir kaut kur starp sabiedrības novērtējumu un cilvēka, kuru pašu un viņa rīcību vērtē, redzējumu.

Lai pietuvotos patiesībai un taisnīgumam, jāpamet krimināltiesisko zinātņu sistēmas rāmji, kas izdarāms tikai mijiedarbībā, piemēram, ar loģiku un filozofiju. Tādēļ autoram, no vienas puses, var pārnest, ka viņš dzēš robežas starp krimināltiesisko zinātņu nozarēm un citām zinātniskajām jomām, tādējādi radot miglu, kurā zūd izveidotās zinātniskās sistēmas aprises. No otras puses, jāatzīst, ka miglu rada arī tiesību piemērošanas prakse, doktrīna un īpaši jau tiesiskais regulējums antikriminālajā sfērā, kas ir kā laika apstākļi – nepārtraukti mainīgi un ilgākā laika posmā sarežģīti prognozējami.

Iekļaujot monogrāfijā 2005. gada rakstu par juridiskām personām piemērojamiem piespiedu līdzekļiem, kas izpelnījās profesora Ulda Krastiņa kritiku, kā arī rakstu par kriminālsoda izpildes diferenciaciju un individualizāciju, kura saturs bija jāpapildina ar komentāriem, tiek parādīta laika tecējuma ietekme uz antikriminālo politiku, doktrīnu un praksi, tādējādi demonstrējot kriminoloģiskās miglas izpausmi nepārtraukto pārmaiņu plūsmā.

Ja iepriekšējās trijās grāmatās autora rakstu, viedokļu un citu pētījumu apkopojumiem tika izmantoti vārdi "kvants", "gēni" un "visums", tad šajā grāmatā autora pētījumus vieno vārds "migla". "Migla – gaisa duļķojums pie zemes virsmas, kas vājina attālo priekšmetu redzamību un kas rodas, ja gaiss gandrīz

vai pilnīgi piesātināts ūdens tvaikiem. [...] Miglas atkārtotāšanās atkarīga no vietējiem apstākļiem. [...] Sausā migla jeb dūmaka parasti rodas sausā laikā (pilsētās visbiežāk ziemā), kad gaisā daudz dūmu vai putekļu, ap kuriem kondensējas ūdens tvaiks. Šī migla sevišķi bieža rūpniecības centros (melnā vai dzeltenā migla). Lielus zaudējumus lauksaimniecībā nodara migla, kas satur sēnīšu sporas."¹ Arī antikriminālajā politikā, doktrīnā un praksē ir daudz "ūdens", "dūmu", "putekļu" un "sēnīšu sporu", sevišķi, kad notiek šīs trīsvienības savstarpējā saskare.

Antikriminālās politikas, doktrīnas un prakses trīsvienība nedaudz atšķiras no autora grāmatā "No krimināltiesību normu interpretācijas līdz kvantu kriminoloģijai" iezīmētās trīsvienības. Tad autors analizēja noziedzīga nodarījuma izdarītāja, krimināltiesību normu piemērotāja un sabiedrības locekļu psihiskos procesus, jo uzsvars bija uz noziedzīga nodarījuma faktu. Šāda trīsvienība, piemēram, redzama kriminālchronikā, kur uzmanība tiek pievērsta kaitīgam nodarījumam. "Patēriņa ziņā kriminālchronika ir vispopulārākā, un tieši kriminālchronikā uzskatāmi izpaužas tas, ko ASV kriminālo tiesību pētnieks Rejs Surete (*Ray Surette*) nodēvējis par "nešķiramu laulību" starp noziedzību, tiesiskumu un medijiem".²

Šajā grāmatā trīsvienība izriet nevis no notikuma, bet no notikuma sasaistes ar tiesisko regulējumu, tādēļ mainās trīsvienības subjekti. Tomēr ir arī šo divu trīsvienību līdzība. Abas trīsvienības atspoguļo subjektus, kurus nosacīti var nodēvēt par piemērotāju (radītāju), to, pret kuru piemēro (vai kam radītais paredzēts), un to, kas uz šo visu skatās no malas un novērtē.

Šeit pamatā uzsvars būs uz krimināltiesisko regulējumu, tādēļ šajā grāmatā izgaismosies trīsvienība, kurā piemērotājs jeb, precīzāk, krimināltiesiskā regulējuma radītājs būs antikriminālā politika, tas, kam tiek radīts tiesiskais regulējums – antikriminālā prakse, visbeidzot, tas, kas uz tiesiskā regulējuma radīšanu un radītā iedzīvināšanu skatās no malas – antikriminālā doktrīna.

Jāatzīmē, ka grāmatā ceļš pie tiesiskā regulējuma ved caur kriminoloģiju, kurā analizēta noziedzības ģenēze, akcentējot uzmanību uz noziedzību un tās determinantiem, piesātinot tekstu ar metodoloģisko substanci, kas ņemta no autora 2008. gada promocijas darba "Noziedzības determinantu izziņāšanas problēmas". Šāds ceļš, autora skatījumā, nodrošina virzību no vispārīguma pie konkrētības.

¹ *Latviešu konversācijas vārdnīca XIV*. Galvenie redaktori: A. Švābe, A. Bumanis, K. Dišlers. Rīga: Grāmatu apgādniecība A. Gulbis, 1936. 27086.–27087. sleja.

² Ruduša R. Noziegums, sods un mediji: ziņu ietekme uz tiesiskuma uztveri. *Jurista Vārds*, 16.02.2021., Nr. 07 (1169).